

Kari Kovalainen

KUURALINNUN
MAA

Karisto
Hämeenlinna

© KARI KOVALAINEN JA KARISTO / KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA 2021

ISBN 978-951-1-38474-8

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

Sisällys

I.....	7
KUURALINNUN MAA.....	11
KARHUJÄRVEN VIULUNSOITTAJA.....	34
ERÄMAAN SYDÄN.....	57
II.....	73
KUOLLEIDEN JUMALTEN METSÄ.....	75
III.....	122
SKAIDIEN LAULU.....	126
POHJOLAN ÄÄRIIN.....	158
KUUSTEN VARJOSSA.....	174

I

Hän ilmestyi tulilleni pimeydestä kuin olisi juuri yöstä syntynyt. Tai pudonnut tähdistä.

En tiedä mikä tuota resuista kairankiertäjää veti tulille sinä iltana. Ymmärsin myöhemmin hänen puheistaan, että sellainen oli hänelle hyvin vierasta. Mieluummin vaeltaja nuohosi yksinään karujen erämaiden sydämessä, omilla tulilla.

Ehkä hän vain viimein halusi kertoa tarinansa jollekin...

Ukko oli jotain kuuden- ja seitsemänkymppin väliltä. Kourassa keikkui Sakon lintukivääri ilman kiikaria. Musta pipo kenotti oikean korvan päällä. Leuassa rönseyli harmaata partaa kuin pakkasen jyrsimään, ahavoituneeseen naamaan olisi kasvanut luppoa. Housut, hupullinen takki ja ikivanha Savotan ysinollakutonnen rinkka olivat paikattuja, parsittuja ja nokisia. Vyöltä roikkui puukko nahasta ja luusta tehdyssä tupessa. Luonnonkumisaappaissa risteili ja repsotti jeesusteippiä.

Vaisto sanoi, että nykyajan pikkupuheita moinen puoliahma saattaisi säikkyä takaisin pimeään kairaan. Nyökkäsin nuotiolle, jossa pakki roikkui koivusaikkaran nokassa.

– Siinä on teevesi tulollaan.

Äijä silmäsi louteen, minut ja muun nuotiopiirin ja asetti kiväärin vasten petäjänrunkoa. Laski rinkan nojolleen aseensa viereen. Kyykistyi nuotion taakse ja ojensi jykeviä kouriaan kohti liekkejä. En osannut sanoa enää mitään. Oli kuin mies olisi tuo-

nut hiljaisuuden mukanaan; jotain syvää ja luonnollista, jota ei sopinut puhumalla häiritä.

Istuin kynsipuulla ja odottelin. Rykäisin lopulta kuin alustaakseni jotain sanottavaa, mutta vaikenin kun mies vain tarkkaili keskittyneesti liekkejä. Sellaisella hartaudella, että melkein tuntui kuin hän näkisi nuotion elävänä olentona. Juttelisi sen kanssa hiljaisella kielellä, jonka lukemattomat erämaailat olivat viimein tuoneet hänen mieleensä tuhansien vuosien takaa.

Sitten mies siirsi katseensa tulisijan viereen varaamaani puukasaan. Arvioi tervaslohkoja ja oksankomuroita tarkalla silmällä. Otti lopulta juuri sopivan kelo-oksan pätjän ja sijoitti nuotioon. Katsoi hetken liekkien hulmatusta, lisäsi toisen puun. Jäi taas könöttämään kyykylleen. Tuijotteli tuleen.

Vesi kiehua ruplatti. Nousin ja siirsin pakkia keitinsalossa. Vippasin pari teepussia likoamaan. Vilkaisin miestä, jonka keskittyminen näytti muuttuneen. Oli kuin hän palailisi takaisin jostakin... Tai nousisi ylös erämaan yön syövereistä, jonne oli vajonnut. Istuin takaisin kynsipuulle. Mies alkoi puhua.

Ääni oli konkelon narinaa ja hanhen pajatusta. Tai retkiviskin korventamaa natinaa.

– Minä olen vaeltanut kairoissa puoli vuosisataa.

Mies tuijotti edelleen nuotioon, enkä tiennyt kenelle hän puhui – minulle, liekeille vai omille jumalilleen. Äijä oli tovin hiljaa ja jatkoi:

– Pakoa? Kyllä. Ja ei. Myös kohtaamista... Ainakin lopulta. Ja monta kertaa. Monta taistelua. Monta kiirastulta.

Ukko vaikenin taas. Tulen kajo loimehti nokisella karvanaamalla. Liekkien kuvajaiset paloivat silmissä.

Äkkiä minä tunsin ettei mies ollut jättänyt tekemättä sitä vuosikymmenten sitkeää työtä, joka muuttaa ihmisen hitaasti kuin puu kasvaa. Hän vaikutti vahvalta kuin ikipetäjä. Ja silti jyrkevässä olemuksessa säräsi ja risahteli jokin rikkinäisyys, hirvittävä sairaus – ukkoaihkia repi tervasroso tai muu hivuttava tauti.

Ehkä hän oli ajautunut tulille kipunsa ajamana. Lentänyt kohti valoa kuin yöperhonen.

Joimme teetä. Söimme eväsrieskojani, joiden päälle ukko vuoli rinkastaan kaivamaansa paistettua metsontäkkää.

Hän kertoi tarinoitaan koko pitkän ja tuulisen lokakuun illan, suokairan kuusten ja petäjien tohistessa ja kumarrellessa kuin paremmin kuullakseen, tai kertoakseen oman lisänsä taigan ja tundran väkevään mytologiaan. Oli kuin vuosikymmenten ajan torjuttu puhumisen tarve olisi käynyt viimein ylivoimaiseksi, ja sanat pulppusivat sielun rikotuilta lähteiltä, tiptahtelivat harmailta naamakarvoilta loputtomana virtana. Ja minä kuuntelin. Minä todella *kuuntelin*, ja mies kai aisti sen ja antoi kaiken tulla.

Sanat kantoivat mukanaan syvää tuskaa mutta myös elämänriemua, jollaista vain vereslihalle revitty sielu voi kokea erämaiden julmankauniissa yksinäisyydessä. Mies kertoi varjostaan, joka häntä oli seurannut läpi elämän. Kuusenperseissä, louhikoissa ja mielen syvässä luolissa pesivästä olennosta, jolla oli ahman naama ja kekäleet silminään. Kuinka oli lopulta kulkenut niin kauan maanäärestä toiseen ja takaisin, että tuo hurja olento oli viimein jättänyt hänet ja lekuttanut kuusten varjoihin palaamatta koskaan.

Mies kertoi pitkästä vaelluksesta, jota kutsutaan elämäksi. Joka on aina erilainen, jokaiselle uusi ja silti miljoonia vuosia vanha. Matkasta joka jokaisen on kuljettava, jos aikoo joskus ymmärtää leiritulen, korpikuusen ja saraheinän laulun. Erämaan ikiaikaisen hymnin, joka humisee jokaisen elävän sielussa.

Mies laskosti kipinöiden polttaman retkipatjan kolmin kerroin mätätönkyrälle ja istui. Minä hain rinkaltani pullon kanadalaista Sam Barton -viskiä, mutta huomasin tuntien päästä, että olin unohtanut avata koko lekkerin. Istuin vain kynsipuulla kuin toteemi ja kuuntelin kairankiertäjän hiljaista puhetta, joka lensi tuulen suhinassa kuin kotka ja tunturihaukka. Tunsin

kairan herkistyneellä ihollani. Pakkasen nipistelyn korvissa. Sierraimissa savun, tervaksen ja havujen tuoksun.

Kun mies kertoi:

– Kilpikaarnaisia petäjiä kasvavan kummun syrjässä makasi päätön kermikkä...

KUURALINNUN MAA

Kilpikaarnaisia petäjiä kasvavan kummun syrjässä makasi pää-
tön kermikkä. Ruho oli pankkojäässä ja osin vitilumeen hautau-
tunut. Torso lojui kyljellään. Etukoparat olivat taipuneet lähel-
le takajalkoja. Lumi ympärillä oli koskematon ja valkoinen kuin
käärinliina.

Nojasin sauvoihin ja katselin ympärilleni. Mäntyjen ronirun-
got olivat verhoutuneet pakkashileeseen, rinteestä kohosi lumen
kuorruttama kanto ja juurakonsarvia. Vuoman koillispäässä
kaartui tykkyinen kuusikkovaara. Luoteessa kiemursi kilomet-
reja pitkä metsäharju kuin lohikäärmeen selkä. Pelkkää kylmää
autiutta. Ei korppiakaan missään.

Hengitys höyrysi pyörteitä ilmaan. Pakkanen työnteli neu-
loja varpasiin, poltteli poskia ja nenänpäätä. Pyöräytin sormet
esiin lapasräpikkäästä, painelin kasvojani. Naama lämpeni, mut-
ta näpät kylmenivät. Käänsin lapasosan takaisin sormien suojak-
si. Vilkaisin vielä poronraatoa, joka lojui mykkänä arvoituksena
maaäidin jäisessä sylissä. Painauduin sitten vasten valjaita ja ryt-
käytin veturin liikkeelle. Aloin paarustaa uppolumessa.

Hiihtelin vuoman kaakkoislaitaa ja katselin kumpumänni-
köistä hakopuita. Sommat tuhahtelivat, viskoivat lumijauhoa
hangelle. Sauvanpiikit inahtelivat. Suksenkärjet viilsivät valkeaa
pulveria. Kylmänpuristus alkoi hellittää ruumiista. Kiskoin ah-
kion lunta varistaneen laitapetäjän alta, mutta lumesta pilkkisti

vain lumitaakan katkaisema oksa. Merkkejä metsoista ei näkynyt. Tikka naputti käpyä kelosaikkarassa.

Harmaa taivas hypisteli maisemaan hienoa pakkaslunta. Sukset kahisivat rytmikkäästi lumessa, hengitys puhisi. Vaaran tyvillä käännyin kaakkoon avautuvalle harvapuiseille rämeelle. Kuusten ja koivujen seassa tökötti joitain harsuja petäjiä, mutta tuoreita syönnöksiä en saanut silmiini. Vinot parijäljet risteilivät rämeellä. Näätän koppurainen paskakiekura kalahti suksen sivuun.

Hinasin ahkion rämeeltä luppoista ukkoaihkia kasvavaan peikkometsään. Pysähdyin puun alle, joka oli ollut aikuinen mänty jo 1600-luvulla – silloin kun hollantilainen filosofi Spinoza kirjoitti Jumalan ja luonnon olevan sama asia. Hengittelin tovin pakkasilmaa ja petäjävanhuksesta huokuvaa voimaa. Kaivoin kartan reisitaskusta. Levittelin kestopaperia, kääntelin oikean kohdan hollille. Järvien, soiden ja vaarojen nimet olivat enimmäkseen saameksi, joskus jopa suomeksi, vaikka kaahoin nyt metsonpyynnissä Ruotsin Lapissa.

Parin kilometrin päässä idässä oli pieni metsäjärvi, jonka seudusta päätin katsella asentopaikkaa. Laskostin kartan ja työnsin taskuun. Tartuin sompakoihin.

Punnertin läpi kuusi-, seitsemänsataa vuotta vanhan aarnion. Kiertelin valtavia maapuita, jotka nukkuivat ikiunta valkean vaiipan alla. Ronimäntyjen seassa karhotti mustalupon kauttaaltaan peittämiä kuusikeloja. Lumitaakka oli vääntänyt koivunlatvoja maahan ja runkoja kaarelle. Hangesta sojotti tervaskantoja kuin lappalaisukon tupakansyömiä hampaita. Lapintiaiset piiskuttivat ja varistelivat lunta oksilta.

Lyhyt kaamospäivä jo hämärsi, kun runkojen takaa alkoi avautua aukeaa. Laskin loivan myötäleen jälle ja syhkin samaa vauhtia yli kapeansuikusta järvenpäästä. Puuskutin sydän takoen veturin vastarannan törmän päälle. Nojasin sauvoihin. Tasaillin hengitystä ja katselin ympärilleni. Tasaisessa männikössä

kenotti pitkä kannontorvi ja liekopuusta työntyi vankkoja kelo-oksia. Riekkopelmahti lentoon juurakon takaa ja nauraa rähätti. Valkea lintu katosi siivet väpättäen hämärään metsään.

Päätin että olen perillä.

Tuli loimotti kuopassa ja hohti punertavaa valoa petäjänrungoille. Nokimusta pakki roikkui nuotion yllä lumeen työnnetyn koivusaikkaran nokassa. Retkilapio pisti hangesta telttä-ahkion vierestä. Hämärä tiivistyi hyvää vauhtia pohjolan pitkäksi talviyöksi. Tuulenviri huokaili luoteelta.

Lopetin huilitaun, kun kylmä alkoi karsia tikkurin alle. Napsautin valon otsalamppuun. Nostin maapuun runkoon nojaavan kaarisahan, asetin terän vankan oksan tyveen ja aloin jurskuttaa purua lumelle. Hinkutin poikki vielä kolme oksaa ja työnsin sahan terä edellä lumeen. Tartuin pisimpään väykkään, taivutin ja rusauttelin sen irti jäisestä maasta. Nakkasin kasan päälle. Keräsin loputkin oksat ja nousin suksilleni. Napsautin siteet saappaisiin, kahmin komuroita puita niin paljon kuin kainaloon mahtui. Tartuin sauvaan ja hiihtelin oksankärjet lunta raapien nuotiolle.

Sahasin oksat ja asennolle raahaamani kaksi kantoa pätkiksi. Möykytin murikoita kirveellä pienemmiksi. Ruokin välillä nuotiota ja join kupin teetä. Tartuin kirveeseen ja paukutin taas. Puunpirsta surahti korvan vierestä. Ajattelin että silmässä tuo ei olisi naurattanut; pitääpä olla varovaisempi. Seuraava kapula kimposi suoraan pärsään.

Riisuin räpikkään oikeasta kädestä. Hivelin sormenpäillä aristavaa nokkavartta, sipaisin rystysellä ylähuulta. Katselin kättäni. Ei verta, siis pikkuvikoja.

Huokaisin. Pilkkeitä alkoi jo olla melkoinen kasa. Nousin ja kurotin pakin keitistangosta. Kävelin lapioimaani polku-uraa viisi metriä. Otin hangelta kauhan ja kuovin aloitetusta kuopasta puhdasta lunta pakkiin. Lumi kahahteli ja suli hetkessä

kuumaan veteen. Vein pakin kepin nokkaan. Nuotiosta hohkasi lämpö, ja savua pölähti silmille. Käänsin päätä sivuun, pidätin henkeä. Ummistelin luomiani. Kurotin tervakselle ja rikotulle puulle tuoksuvalle kasalle. Nakkasin pari halkaistua oksanpätäkää tuleen.

Astelin ahkion päähän nostamilleni kahdelle muovilaatikolle. Avasin päällimmäisestä kannen ja valkkasin ruokapussukoiden joukosta makaronia sekä kuivattua poronlihaa ja sipulia. Mausteeksi sitruunapippuria ja valkosipulijauhetta. Puolen litran muovipullo Famous Grouse Smoky Black -viskiä kurkisteli puurohiutaleiden vierestä, mutta sen tehtävä oli juhlistaa latvalinnun pudotusta.

Tuijotin tovin pullon korkkia ja kaulaa. Mietin että saattoi se olla myös myrskykelin pullo. Samassa metsästä kuului napakka paukahdus. Nostin päätäni. Otsalampun valokeila leikkasi kuuraisia runkoja esiin pimeydestä. Vai pakkaspullo...? Ei. Nautiskelisin viskiä vasta metsontäkkien kypsymistä odotellessa.

Nakkasin makaronit ja puulusikan ahkioon, jonka teltaosan olin nostanut ylös. Kävin hurauttamassa pari kourallista kuivalihaa ja kourallisen kuivasipulia pakkiin. Palasin ahkiolle ja otin Fjällrävenin Sarek-takin teltanharjan päältä, jonne olin sen puita huhkiessa riisunut. Puin takin ylleni, vedin karvareunaisen myrskyhupun päähäni. Istuin ahkion reunalle, joka oli kolmekymmentä senttiä lapioimaani ja tallaamaani kulkunaveroa korkeammalla. Sammutin otsalampun.

Katselin pientä nuotiota, joka lepatteli edessäni kuopassa jonka olin kaivanut. Se ei lämmittänyt, mutta loimotti tunnelmaa erämaan iltaan. Valo läikehti kaarnarungoilla ja kumartelevissa lumikoivuissa. Varjot liikahtelivat tulipiirin rajalla kuin tulta ihmettelemään tulleet aarniometsän henget. Liekit kahahtelivat ja kuahtelivat hiljaa. Sieraimiin lehahti savun hajua.

Pisarointi pirskahteli pakinlaidan yli ja sihahteli tuleen. Otin makaronipussin ja lusikan ja astelin nuotiolle. Nostin pakin

vantusräpikkäällä maahan. Vedin puukon tupesta ja silpaisin makaronipussin yläosaan viillon. Kaadoin nakuroita höyryävään veteen lihojen ja sipulin sekaan. Hämmensin pitkävartisella luskalla. Nostin pakin takaisin liekkien ylle. Odotin hetken ja hämmensin vielä uudestaan roplattavaa keitosta.

Astelin lämpimikseni edestakaisin naverossa. Lumi narisi nahkasaappaiden anturoissa. Pysähdyin välillä katselemaan pimeänhämää metsää, kohti korkeuksia. Tähti paloi petäjänhaamujen välissä. Pilvipeiton läpi kuului kuun valo kuin varjostettu lamppu. Mietin mitä minä täältä oikein hain. Metsoja tietenkin... Mutta eivätkö ne olleet vain tekosyy? Oikeasti minä hain täältä... En minä tiedä mitä. Jotakin. Jotakin johon olin saanut kosketuksen, melkein pelkän aavistuksen näissä pohjoisissa kairoissa. Silti tuo häivähdys ja hipaisu oli niin voimakas, että tultava oli yhä uudestaan. Ja viime vuosina taas yhä pitemmäksi aikaa kerrallaan. Aivan kuin nuoruuden hurjina vaellusvuosina. Nytkin evästä oli mukana kuukaudeksi.

Puhalsin pitkän huurupilven tulipiirin rajan hämäämään. Tiesin että syitä tähän ihmismaailmasta karkoitetun vaelteluun oli muitakin – sellaisia joita ei halunnut edes ajatella. Käännyin ja kävelin nuotiolle.

Syötyäni tiskasin ruokailuvälineet lumella. Äyskäröin pakin täyteen lunta ja nostin sen kepin varrelle puoli metriä tulesta. Kaivelin laatikosta kaakaopaketin. Istuin ahkion reunalle. Nostin lumessa seisovan termospullon ja lorotin vettä kuppiin. Sotkin kaakaon veteen ja aloin nautiskella iltajuomaa. Katselin tulen leikkiä. Kuulin liekkien sipinän ja huokailun. Tunsin raa'an pakkasen poskipäillä, nenänpäässä. Kuumen juoman rinnassa ja vatsassa.

Pesin hampaat. Kävin lirittämässä reviirimerkkini koivunruipan juureen. Istuin ahkiolle ja riisuin saappaat, takin, housut. Sukelsin hytisten Joutsenen untuvapussiin, jonka olin tunkenut paksun, vanhan ja nuhruisen Haglöfsin tekokuitupussin

sisään. Oikaisin ahkioon. Vetelin ketjut kiinni. Potkin tovin jalkojani, kierrätelin itseäni edestakaisin. Asetuin paikoilleni, kun ruumis lämpeni.

Katselin avonaisesta teltanovesta nuotion hiipuvaa loimahtelua petäjien alaoksilla. Tunsin kuinka ponnistelun jumittamat selkälihakset painuivat ahkionpohjaan ja jännitykset alkoivat hellittää. Luomet kävivät raskaiksi. Tuuli huokaisi. Jostain lentesi pakkaslumen hitusia, jotka leimahtelivat nuotion kajossa.

Annoin luomien painua kiinni.

Vajosin yhä syvemmälle havuntuoksuiseen hiljaisuuteen.

Hiiripöllö lensi väkevin siiveniskuina suon yli, liiti ja koukkasi metsänlaidassa ylös. Istui pitkän kynttiläkuusen nokkaan. Lunta varisi alas pitkin puun pyöristyneitä, valkeita sivuja. Petolintu alkoi käännellä raitaista päätään. Kaira oli lumen peittämä ja liikkumaton.

Hiihtelin päiväreppu ja Sakon kaksnelikolmonen selässä jängän laitaa. Keli oli viiden rutikuivan pakkaspäivän jälkeen hie-
man lauhtunut. Tuuli huokaili. Harmaita pilviä matoi taivaalla.

Syhkin kuusen alle. Katsoin ylös. Pöllö vilkaisi minua ja tutkaili taas suota edessään.

Hiihtelin menemään. Löysin kohta aukon kuusikossa ja käänsin pitkät sivakkani metsän sisään. Aloin pujotella tykkyä ja lunta kantavien puiden lomassa. Ahdasta oli, mutta aina löytyi jonkinlainen reikä eteenpäin. Lunta humautti olalle, kun puskeuduin kahden kuusen välistä. Myyrä vilisti maapuun alla olevaan koloon. Kärppä ja orava olivat loikkineet jälkiään pitkin metsää.

Maasto alkoi nousta. Hiihtelin yli tunnin siksakkia ylöspäin, kun puusto alkoi harventua ja rinteet jyrkentyä. Kaarelle kumartuneet kuuset ja matalat petäjätarrit sinnittelivät yhä suuremman lumi- ja tykkytaakan alla. Ne näyttivät paikoilleen jähmettyneiltä, valkeilta menninkäisiltä tai muilta länsimaisen tieteen murhaamilta taruolentoilta, joita ei ollut enää olemassa kuin

erämaan sisäisessä todellisuudessa. Tamppasin sukset sivuttain rinteeseen. Katselin puiden lomasta erämaata allani.

Lumisia ja kuuraharmaita metsiä, joiden lomassa valkeita soita ja järviä. Kauempana levittäytyi laajoja suolakeuksia, joille työntyti kovan maan niemiä ja joita laikuttivat harjut ja metsäsaarekkeet. Aapalakeuden takana kohosi valkeina aaltoina tuntureiden maa, jota riitti loputtomiin. Suoraan edessäni oli tietöntä kairaa kymmenen peninkulmaa Norjaan, missä tunturierämaa vain jylheni.

En halunnut olla missään muualla kuin juuri tässä.

Napsauttelin siteet irti saappaista, pyöräytin repun suksien kannoille ja asetin kiväärin nojolleen sitä vasten. Hyppäsin reisiä myöten hankeen. Talloin tilaa saappailleni. Istuin suksille. Kaivelin repusta termospullon, kupin ja pussin kanelikorppuja. Eävätelin ja tuumailin metsohankkeeni edistymistä.

Olin kierrellyt vajaan viikon kairan metsäistä kaakkoiskolkkaa. Joitain vereksiä hakopuita oli löytynyt, kieppejä ja neulas-paskoja näkynyt rämeillä ja männiköissä. Julmat pakkaset pitivät kuitenkin metsot visusti lumen suojissa vuorokauden vähiten kylmää hetkeä lukuun ottamatta. Juuri silloin en ollut löytänyt metsojen syönnöspaikoille. Aivan ilman saalista en kuitenkaan ollut jäänyt.

Kairassa oli teeriäkin, vaikka ei paljon niitäkään. Osutin kuitenkin yhden niin hyvin, että hiihdin sen päälle. Kieppiin kairavautunut naaraslintu pölisi lentoon suksemi alta. Ruskeita ei saanut enää ampua täälläkään, mutta yksi musta lyyrapyrstö kierahti rämekoivun oksalta viimeisen syöksyn hankeen. Keittelin lihat pakissa sipulivedessä ja sotkin perunamuusijauhon keitinliemeen. Herkkumannosta kypsytellessä narahti viskipullon korkikin. Varsinainen sisun osoitus oli, että siemaisin vain kaksi kohtalaista kaatoryppyyä. Tai ”metsäryppyyä”, kuten metsästysluvat myynyt naureskelevä ruotsalaismies minulle esitteli suomen kielen taitojaan.